

5779

Torah from Around the World

De oplossing voor de grootste problemen van de mensheid is niet gelegen in het afwijzen van technologie, maar in het verwerven van een zekere onafhankelijkheid ervan.

Abraham Joshua Heschel

Sjabbat 26 januari 2019 / 20 Sjewat 5779, Jitro, Sjemot/Exodus 17:17 - 20:23

Tanach blz. 145 - 150

Haftara: Nechèmja 8:1 - 12

Tanach blz.1682 - 1683

vertaler: Paula Reisner

Commentaar: rabbijn Ismar Schorsch, hoogleraar Joodse Geschiedenis en emeritus decaan van het Jewish Theological Seminary te New York.

[Het Engelse origineel](#)

Gelooft u in God?

Martin Buber vertelt het verhaal van een onverwacht bezoek van een Engelse geestelijke op leeftijd in het voorjaar van 1914. Als eenvoudige, diepgelovige christen had hij veel goed gedaan voor de ontluikende zionistische beweging in de dagen van Theodor Herzl, en Buber kende hem goed. Wat hem die bepaalde dag naar Buber leidde, was zijn voorgevoel van een op handen zijnde wereldoorlog, niet alleen op basis van openbare of geheime informatiebronnen, maar op zijn eigen voorzichtige herberekening van de oeroude profetieën van Daniel. Toen de presentatie voltooid was, bracht Buber zijn gast terug naar het treinstation. Voordat ze afscheid namen, greep de geestelijke Bubers arm en sprak hem toe met de grootste ernst: „Dierbare vriend, we leven in een grootse tijd. Vertel me: Geloof u in God?”

Overrompeld door de argeloze vraag van zijn gast, kon Buber alleen een onhandig en ontwijkend antwoord bijeen rapen, dat noch de een, noch de ander bevredigde. Een paar maanden later, toen hij in de trein zat, schoot het antwoord dat hij achteraf graag aan zijn vriend gegeven had, hem plotseling te binnen: „Als in God geloven betekent dat je over hem kunt praten in de derde persoon, dan geloof ik waarschijnlijk niet in God; althans, ik weet niet of het mij geoorloofd is te zeggen dat ik in God geloof. Want ik weet, dat wanneer ik over hem praat in de derde persoon, - telkens wanneer dat gebeurt en dat zal beslist iedere keer weer gebeuren -, dat dan mijn tong zo snel aan het verhemelte van mijn mond kleeft, dat men het niet eens praten zou kunnen noemen.” (Rivka Horwitz, *Buber's Way to 'I and Thou'*, blz. 105) [Waarschijnlijk doelt Buber hier op het raken van de tong aan het verhemelte bij het uitspreken van persoonlijke voornaamwoorden, red.]

Ik kan geen beter commentaar bedenken op het eerste van de Tien Woorden dan dit typerende verhaal over Buber. Om echt, tot daden aanzettend en verlossend te zijn moet ons geloof in God gebaseerd zijn op persoonlijke ervaring. Anders kan het niet meer dan een aftreksel zijn, speculatief en passief; een relatie, die Buber neerbuigend met de term ‘Ik – Het’ aanduidde. In overeenstemming met dit diepgaande inzicht, opent de Tien Woorden met een galmende verklaring over een ervaren werkelijkheid: „Ik ben de Eeuwige, Uw God, die u uit Egypte, uit de slavernij, heeft bevrijd.” (Sjemot/Exodus 20:2) Alles wat volgt, wordt onderstreept door de directheid van deze overweldigende werkelijkheid.

Middeleeuwse commentatoren liepen op Bubers inzichten vooruit en verscherpten dit beeld. Zowel Abraham Ibn Ezra als Jehoeda Halevi, veelzijdige Sefardische geleerden uit de 12e

eeuw, vroegen zich af waarom er in de inleiding tot de Tien Woorden geen sprake is van God als de schepper van hemel en aarde. Hun antwoorden suggereren dat ze zich ten volle bewust waren van het feit dat het hier niet ging om Gods grootsheid, maar om Gods oplettendheid en vermogen om te reageren. Ervaring overtroeft de theorie. Niemand die bij de Sinaï aanwezig was, had de geboorte van de kosmos meegemaakt. Sterker nog, filosofen uit de Oudheid hadden de neiging om het hele idee dat de kosmos een begin had, in twijfel te trekken. Maar iedere Israëliet die bij de Sinaï stond had het onbetwistbare bewijs dat God bestaat en had ervaren dat Hij kennelijk begaan is met de nakomelingen van Awraham, Jitschak en Jaäkov. Daarom barsten de Tien Woorden los met de bevestiging van Gods rol bij de Uittocht in plaats van bij de Schepping. De enige vruchtbare bodem van een 'Ik-Gij'-relatie is om Gods aanwezigheid recht in de ogen te zien. (Ibn Ezra over Sjemot 20:1; Jehoeda Halevi's Kuzari, 1:25)

De rabbijnse midrasj [verhalende uitleg van Tora, red] richtte zich op dezelfde waarheid en vroeg waarom de Tora niet met de Tien Woorden is begonnen. Het ligt immers voor de hand om te beginnen met dat wat we het belangrijkste achten. Zoals vaak de gewoonte is in de midrasj heeft het antwoord de vorm van een gelijkenis: Stel u voor dat een vreemde heerser naar een gebied komt en aanbiedt de zaken te leiden. De inwoners zijn begrijpelijkerwijs sceptisch. „Wat heeft u ooit voor ons gedaan, dat wij u ons vertrouwen zouden schenken?” De vreemdeling neemt een stap terug en begint zichzelf te bewijzen. Hij construeert een aquaduct om aan een dringende behoefte aan water te voldoen en verslaat de vijanden van het gebied op het slagveld. Alleen dan zijn de inwoners bereid om zijn leiderschap te accepteren.

Vergelijkenderwijs kan men zich voorstellen dat als God onaangekondigd en als een onbekende naar het volk Israëel was gekomen en hen had gevraagd om zich te houden aan een levensstijl die zelf-discipline voorop stelt, er zeker weerstand was geboden. Pas na de ervaring van de tien plagen, het splijten van de zee, het zorgen voor water en voedsel in de wildernis en de nederlaag van de Amalekieten was Israëel bereid om Gods strenge leiding te accepteren en zich eraan te onderwerpen. (Mechilta onder redactie van H.S. Horovitz, blz. 219)

Deze midrasj probeert een verklaring te geven voor het verhaal achter de wetgeving bij Sinaï. Psychologisch gezien moest de verlossing voorafgaan aan de openbaring, om te zorgen dat die kon aanslaan. De ervaring van Gods reddende macht was onnoemelijk verdiept door de duisternis van het onontkoombare lijden. De slavernij zorgde voor een 'Ik-Gij'-relatie

waaraan Israël, ondanks periodes van terugvallen in geringere zuiverheid en intensiteit, altijd trouw zou blijven. Het centraal stellen van de Uittocht in het joodse gebed geeft aan dat deze fundamentele ervaring vormend is geweest.

Vandaar dat het geen toeval is, dat het jubelende lied van Mosjé aan de zee, dat we afgelopen week hebben gelezen, dagelijks in de sjoeldienst wordt gereciteerd. Het Jodendom, de geest van de Tora volgend, heeft de geschiedenis en niet de natuur als de meest levendige manifestatie van Gods liefde omhelsd, en de liturgie bestendigt de herinnering aan die eerste goddelijke interventie in het lot van Israël. Het verleden is een voorbode van wat gaat komen, zowel individueel als nationaal.

Wat we ons herinneren is God in de derde persoon [‘Hij’, red]. Het is een uitdaging voor ons om die herinnering te internaliseren en te transformeren tot een ervaring van God in de tweede persoon [‘Jij’/’Gij’, red]. De tekst van het lied is wonderbaarlijk suggestief: „Hij is mijn God, Hem wil ik eren, de God van mijn vader, Hem loof en prijs ik.” (Sjemot 15:2) De volgorde spreekt boekdelen. Terwijl onze kennis en ervaring van God aanvankelijk van anderen afkomstig is, moeten we ons God eigen maken, we moeten God tot leven brengen voor onszelf en Hem persoonlijk maken. De wetenschap dat deze God ook aanbeden werd door onze voorouders is een grote troost, maar als we ons niet onophoudelijk inspanssen, zal dit opperwezen slechts een relik zijn en geen kracht die we in ons eigen leven ervaren.

Om hetzelfde punt, namelijk dat overdracht alleen niet genoeg is, nog eens te benadrukken, wordt in de stille Amida dezelfde volgorde gehandhaafd. Als we ons tot God wenden, spreken we eerst tot onze intieme, persoonlijke God voordat we ons tot de meer afstandelijke God van onze voorouders richten: „Geprezen bent u Adonai, onze God en God van onze voorouders (...).”

We kunnen alleen tot God in de tweede persoon bidden. Maar als we dat doen, ontdekken we, zoals Shalom Spiegel het verwoordt, dat de handeling zelf een deel uitmaakt van het antwoord dat we zoeken. (Siddoer Sim Shalom, blz. 850)

Shabbat Shalom oe-mevorach